

Michał Lesiak
Uniwersytet Łódzki

Recenzja

**Ariès Philippe (2010) *Historia dzieciństwa. Dziecko i rodzina w czasach ancien régime'u*.
Przełożyła Maryna Ochab. Warszawa:
Wydawnictwo Aletheia**

Michał Lesiak, magister socjologii, absolwent Instytutu Socjologii Uniwersytetu Łódzkiego w Katedrze Socjologii Organizacji i Zarządzania. Zainteresowania naukowe zogniskowane są wokół metod jakościowych, wykorzystania technik wizualnych w badaniach socjologicznych, symbolicznego interakcjonizmu oraz zarządzania emocjami.

Dane adresowe autora:

Katedra Socjologii Organizacji i Zarządzania
Instytut Socjologii
Uniwersytetu Łódzkiego
ul. Rewolucji 1905 r. 41/43, 90-214 Łódź
e-mail: lesiakem@gmail.com

Na księgarskich półkach coraz częściej można spotkać wydania książek, które nie były wcześniej dostępne polskiemu czytelnikowi. W 2010 roku, nakładem wydawnictwa Aletheia, ukazała się pozycja Philippa Ariès *Historia dzieciństwa (L'Enfant et la vie familiale sous l'Ancien Régime)*, która powstała w 1960 roku, a pierwszy raz została przetłumaczona na język polski 35 lat później. Autor tej pozycji jest jednym z najbardziej znanych przedstawicieli francuskiej szkoły Annales założonej w 1929 roku. Jej nazwa wywodzi się od czasopisma „Annales d'Historie Économique et So-

ciale” [Roczniki/kroniki historii ekonomicznej i społecznej]. Naukowcy działający w duchu Annales dążyli do utrzymania współpracy historii z innymi naukami społecznymi: socjologią, ekonomią czy antropologią kulturową. Przeciwwstawiali się jednocześnie zasadom badań historii przez pryzmat polityki. Mówiąc krótko, szkoła Annales to analiza życia i kultury zwykłych ludzi w przeszłości – socjologia przeszłości.

Historia dzieciństwa. Dziecko i rodzina w czasach ancien régime'u w interesujący sposób pozwala spojrzeć na, zdawałoby się zapomniany przez historyków i raczej marginalizowany przez socjologów, temat dzieciństwa. Według informacji zawartych na okładce książki Ariès był „odkrywcą dziecka” jako tematu badań historycznych. Druga część tytułu – dziecko i rodzina w czasach *ancien régime'u* – może sugerować, że autor skupia się tylko na okresie sprzed rewolucji francuskiej (*ancien régime* oznacza dawny porządek, określenie ustroju Francji sprzed rewolucji 1789 r.). W swoich rozważaniach i badaniach Ariès sięga jednak poza XVIII wiek i poza Francję.

Socjologowie, jeśli zajmują się dziećmi, zazwyczaj koncentrują się na ich marginalizacji, wykluczeniu, biedzie lub przemocy wobec nich. Naukę natomiast najczęściej interesują dorośli i ich życie. A dzieci posiadają przecież swój świat i swoje zasady. Nie wykształciły one jednak same swoich norm, to dorośli wytworzyli dla nich pewien świat. Do XVII wieku wyraźny podział na dzieci i dorosłych nie istniał. Nie było czegoś takiego, jak wyspecjalizowane gry

i zabawy dla najmłodszych. Było to spowodowane faktem, że szanse przeżycia noworodka były niewielkie, dorośli nie wiązali się emocjonalnie ze swoimi potomkami. Kiedy minęło zagrożenie śmierci, młody organizm był już na tyle wykształcony, że mógł poradzić sobie z chorobami – dzieci wchodziły od razu bezpośrednio do świata ludzi dorosłych. Jednak już w XIV wieku w sztuce zaczyna pojawiać się motyw dziecka jako należącego do swojego oddzielnego świata.

W swoich badaniach Ariès odwołuje się do dokumentów kościelnych, malarstwa, literatury, a także relacji lekarza Ludwika XIII (Jeana Héroarda, który zapisywał historię życia młodego króla). Według badań autora dopiero od XVII wieku zaczyna się wyraźnie kształtować świat dziecka, co dotyczyło oczywiście najwyższych warstw społecznych, które mogły sobie pozwolić chociażby na zakup odpowiedniego ubioru mogącego odróżniać młodych od starych. Wcześniej nikomu nie przychodziło na myśl, aby ubiór dla dziecka i osoby dorosłej był inny.

Książka podzielona jest na trzy części, w których opisywane są role dziecka na poszczególnych etapach życia oraz w instytucjach wychowawczych. Pracę rozpoczyna część dotycząca dzieciństwa. Autor przedstawia w niej podstawowe informacje na temat różnych okresów życia, skupiając się na grach i zabawach, jakie towarzyszyły najmłodszym, na ubiorze dzieci (który dawniej był dla nich charakterystyczny, przynajmniej w domach szlacheckich) oraz na połączeniu między dwoma światami – ludzi

dorosłych i dzieci. Jak pisze autor, „w pierwszej części książki badaliśmy narodziny i rozwój dwóch odrębnych postaw wobec dzieciństwa: najpierw *mignotage* (rozpieszczanie), szeroko rozpowszechnione również wśród ludu, dotyczące najwcześniejszych lat życia i związane z ideą krótkiego dzieciństwa, następnie uświadomienie sobie niewinności i słabości dziecka, a co za tym idzie, spoczywającego na dorosłych obowiązku uchronienia jednej i uzbrojenia drugiej” (s. 223).

W drugiej części książki autor przedstawia kolejny etap związany z socjalizacją najmłodszych – szkołę. Według pisarza nauczanie wprowadziło kolejny etap w życiu między bez troskim dzieciństwem a dorosłością. Początkowo szkoły nie posiadały wyraźnego podziału wiekowego, grupy zajęciowe były podzielone według zaawansowania w edukacji. „Demograficzna funkcja szkoły nie od razu stała się dla ludzi oczywista i konieczna. Przeciwnie, przez całe wieki instytucja ta była obojętna na podział i wiek uczniów, ponieważ jej naczelnym zadaniem było wyłącznie kształcenie. Nic nie predysponowało łacińskiej szkoły do roli wychowawczej. W średniowieczu nie była ona dla dzieci, pełniła funkcję jakby technikum dla kleryków [...]. U podnóża nauczycielskich katedr przyjmowała bez względu na wiek dzieci, młodzież i dorosłych, uczniów przedwcześnie dojrzałych i zapóźnionych” (s. 224).

W trzeciej części Ariès skupia się na funkcjonowaniu dzieci w rodzinie, ich obowiązkach względem domu. Autor odwołuje się w tym przypadku zarówno do sztuki, zwracając uwa-

gę na to, jak byli przedstawiani najmłodsi na obrazach lub rzeźbach w kontekście rodzinnym, jak i do literatury czy obyczajów.

Pracę Philippe'a Ariès można odczytywać na różne sposoby i odkryć w niej wiele ciekawych wątków. Dzieciństwo stało się dla autora pryzmatem, przez który przygląda się on wychowaniu najmłodszych oraz instytucjom – szkole i rodzinie. Poza faktami związanymi z funkcjonowaniem najmłodszych w społeczeństwie można również doszukać się informacji na temat sposobów wychowywania dzieci, zasad funkcjonowania szkoły czy funkcji, jakie spełniała rodzina.

Wydaje się, że jest to książka, po którą może sięgnąć każdy, niekoniecznie ktoś, kto jest zainteresowany naukami społecznymi. Język, jakim posługuje się Ariès oraz przytaczane przez niego historie, fragmenty dzieł literackich sprawiają, że czyta się ją lekko i z zainteresowaniem, jak dobrą powieść.

Styl właściwy szkole Annales może stać się również inspiracją dla osób zainteresowanych naukami społecznymi. Socjolog zajmuje się dokumentowaniem wiedzy na temat współczesnego społeczeństwa tu i teraz. Szkołę Annales można określić mianem socjologii przeszłości – skupia się ona na badaniu codziennego życia społeczeństw dawnych. Od klasycznej historii będzie ją odróżniało pole zainteresowania – w przypadku historii będzie to polityka i wojny, działania jednostek wielkich, a w przypadku szkoły Annales – małe, z punktu widzenia historii nieistotne, elementy życia zwykłych ludzi.

Szukając tematu do badań lub zajmując się daną dziedziną, warto poszukać prac osób zgromadzonych wokół szkoły Annales. Socjologia, mimo zainteresowania teraźniejszością, powinna czasem spoglądać w przeszłość, chociażby po to, aby móc uchwycić zmiany, jakie zaszły w danym okresie dziejów. Współpraca socjologii z historią wydaje się dobrym uzupełnieniem. Niestety szybkość przekładania poszczególnych pozycji książkowych na ję-

zyk polski jest wysoce niezadowolająca – na pierwsze tłumaczenie *Historii dzieciństwa* polski czytelnik musiał czekać ponad 30 lat. Na szczęście postępująca globalizacja pozwala na zakup książek z całego świata za pośrednictwem Internetu, jedyną barierą może stanowić znajomość języka.

Cytowanie

Lesiak Michał (2012) *Recenzja książki Ariès Philippe (2010) „Historia dzieciństwa. Dziecko i rodzina w czasach ancien régime'u”*. Przełożyła Maryna Ochab. Warszawa: Wydawnictwo Aletheia. „Przegląd Socjologii Jakościowej”, t. 8, nr 2, s. 308–311 [dostęp dzień, miesiąc, rok]. Dostępny w Internecie: <<http://www.przehladsocjologiijakosciowej.org>>.